

ԽՈՇՈՐ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՀԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԸ

«Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքը² և «Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքը³ սահմանում են տնտեսական ընկերությունների համապատասխան տեսակների կողմից կնքվող առանձին խումբ գործարքների՝ խոշոր գործարքների հասկացությունը, առանձնահատկությունները, դրանց կնքման կարգը:

Խոշոր գործարքները, ինչպես երևում է դրանց անվանումից, գործարքների այնպիսի խումբ են, որոնք էական ազդեցություն ունեն տնտեսական ընկերության հետագա գործունեության վրա, իսկ երբեմն, կարող են ճակատագրական ազդեցություն ունենալ վերջինիս համար: Օրենսդրի կողմից խոշոր գործարքների կնքման ընթացակարգի վերաբերյալ դրույթների ներմուծումը մեծապես ուղղված է ընկերության մասնակիցներին առվելագույնս ներգրավելու ընկերության գործունեության ընթացքում առավել կարևոր որոշումների կայացման գործում:

«Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 60-րդ հոդվածը սահմանում է խոշոր գործարքների հասկացությունը, համաձայն որի, խոշոր են համարվում՝

ա) մեկ կամ մի քանի փոխկապակցված գործարքները, որոնք, բացառությամբ ընկերության բնականոն տնտեսական գործունեության շրջանակներում կատարվող գործարքների, ուղղակի կամ անուղղակի կապված են ընկերության կողմից գույքի ձեռքբերման, օտարման կամ գույքի օտարման հնարավորության հետ, և որոնց արժեքը գործարքը կնքելու մասին որոշում ընդունելու պահի դրությ-

¹ ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտական ղեկավար՝ իվագ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան:

² Ընդունվել է 25.09.2001 թ., ուժի մեջ է մտել 06.12.2001 թ., տե՛ս ՀՀՊՏ 2001.11.06/34(166):

³ Ընդունվել է 24.10.2001 թ., ուժի մեջ է մտել 07.12.2001 թ., տե՛ս ՀՀՊՏ 2001.12.07/38(170):

յամբ կազմում է ընկերության ակտիվների հաշվեկշռային արժեքի 25 և ավելի տոկոսը:

բ) մեկ կամ մի քանի փոխկապակցված գործարքները, որոնց առարկա է հանդիսանում ընկերության հասարակ (սովորական) և հասարակ (սովորական) բաժնետոմսերի փոխարկվող արտոնյալ բաժնետոմսերի (բացառությամբ ներդրումային ֆոնդերի բաժնետոմսերի) տեղաբաշխումը, որը կազմում է ընկերության կողմից արդեն տեղաբաշխված հասարակ (սովորական) բաժնետոմսերի 25 և ավելի տոկոսը:

Խոշոր գործարքների գրեթե նույնանման սահմանում է պարունակում «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների» մասին ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածը, որի 1-ին մասը սահմանում է. «Խոշոր է հանդիսանում այն գործարքը կամ մի քանի փոխկապակցված գործարքները, որոնք կապված են ընկերության կողմից ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն գույք ձեռք բերելու, օտարելու կամ օտարելու հնարավորության հետ, որի արժեքը կազմում է նման գործարքներ կատարելու մասին որոշման ընդունման օրվա դրությամբ ընկերության գուտ ակտիվների արժեքի 25 տոկոսից ավելին, եթե ընկերության կանոնադրությամբ նախատեսված չէ խոշոր գործարքի այլ չափ: Խոշոր չեն ճանաչվում այն գործարքները, որոնք կատարվում են ընկերության առօրյա տնտեսական գործունեության ընթացքում»: Այստեղ, ի տարբերություն բաժնետիրական ընկերությունների, ելնելով սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների առանձնահատկություններից, բացակայում են բաժնետոմսերի տեղաբաշխման հետ կապված իրավակարգավորումները: Բացի այդ, սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների դեպքում օրենսդիրը թույլատրում է ընկերության կանոնադրությամբ սահմանել գործարքը խոշոր համարելու այլ շեմ:

Խոշոր գործարքի օրենսդրական սահմանումների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ որպես խոշոր կարող է դիտարկվել ոչ միայն առանձին վերցված մեկ գործարքը, որը համապատասխանում է օրենքում սահմանված հատկանիշներին, այլ նաև մի քանի փոխկապակցված գործարքներ, որոնցից յուրաքանչյուրն առանձին վերցված խոշոր չէ, սակայն որոշակի կապի առկայության դեպքում այդ գործարքների ընդամուր արժեքը միասին վերցված խոշոր արժեք է ներկայացնում տվյալ տնտեսական ընկերության համար: Ենթա-

դրվում է, որ նման մոտեցման նպատակն է խոչընդոտել անբարե-
խիղճ անձանց կողմից խոշոր գործարքների հաստատման կարգը
դրանց մանրացման միջոցով շրջանցելուն:

Նշվածը հաշվի առնելով՝ նախնառաջ հարկ ենք համարում
անդրադառնալ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օ-
րենքի 60-րդ և «Մասնաճանապարհի պատասխանատվությամբ ընկե-
րությունների մասին» ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածներում օգտագործ-
ված «գործարքների փոխկապակցվածության» հասկացությանը:
Ակնհայտ է, որ օրենքը չի բացահայտում «փոխկապակցված գոր-
ծարքներ» հասկացությունը և, միևնույն ժամանակ, չի սահմանում
այն հատկանիշները, որոնց առկայության դեպքում հնարավոր կլի-
ներ խոսել գործարքների փոխկապակցվածության մասին:

Ռուս քաղաքացիագետ Վ. Վ. Ջալեսկին կարծում է, որ գործարք-
ները փոխկապակցված կարող են համարվել այն դեպքերում, երբ
դրանց կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները փոխ-
պայմանավորված են¹: Դ. Վ. Լոմակինը որպես գործարքների փոխ-
կապակցվածության մասին վկայող հանգամանքներ դիտարկում է՝
գործադիր մարմնի ղեկավարի կողմից կնքված գործարքների հիմքե-
րի համընկնումը (օրինակ՝ սեփականության իրավունքի դադարում)
և կնքված տարբեր գործարքների առարկա գույքի նույնանման լինե-
լը (օրինակ՝ բաժնետոմսերը)²:

Ուշագրավ դիրքորոշում է հայտնել Ա. Ա. Մակովսկայան, ով
վերլուծելով դատական պրակտիկան, ընդգծել է որոշ չափանիշներ,
որոնց առկայության պարագայում կարելի է խոսել գործարքների
փոխկապակցվածության մասին: Ըստ Մակովսկայայի գործարքների
փոխկապակցվածության մասին կարելի է խոսել բոլոր այն դեպքե-
րում, երբ՝

- մի գործարքի կնքումը պայմանավորված է նախկինում
կնքված կամ տվյալ գործարքի հետ միաժամանակ կնքվող մեկ այլ
գործարքի հետ,

- գործարքներ կնքող տնտեսական ընկերության մոտ առկա
է մեկ ընդհանուր նպատակ, որի գոյության մասին կարող են վկայել

¹ St' u Zалесский В. В., Законодательство об акционерных обществах // Право и экономика, 2002, № 7, էջ 93:

² St' u Ломакин Д., Крупные сделки в гражданском обороте // Законодательство, 2001, №3, էջ 19:

թեկուզև տարբեր գույքի շուրջ, սակայն միևնույն անձի կամ այդ անձին փոխկապակցված այլ անձանց հետ կնքված գործարքները, կամ կարճ ժամանակահատվածում նույն գույքի վերաբերյալ տարբեր անձանց հետ կնքված գործարքները¹:

Կարծում ենք, որ հեղինակի տեսակետը ճիշտ է և հարմար կիրառական առումով, քանի որ, կարծես թե իր մեջ ավելորդ մեկնաբանությունն պահանջող եզրույթաբանությունն չի պարունակում, այնուհանդերձ, առկա են ուշադրության արժանի մի քանի հանգամանքեր:

Ա. Մակրովսկայան առաջարկում է գործարքների փոխկապակցվածության ներքո հասկանալ այն խումբ գործարքները, որոնք կնքվում են միասեռ գույքի վերաբերյալ տարբեր անձանց հետ կարճ ժամանակահատվածում կամ տարաբնույթ գույքի վերաբերյալ մեկ անձի կամ այդ անձին փոխկապակցված այլ անձանց հետ, սակայն, երբ ենթադրվում է այդ գործարքների առարկա հանդիսացող գույքի օգտագործումը միևնույն նպատակային նշանակությամբ: Հեղինակը, որպես գործարքները միմյանց կապող օղակ համարում է գործարքների առարկա հանդիսացող գույքի օգտագործումը միևնույն նպատակային նշանակությամբ:

Միևնույն նպատակային նշանակության մասին կարելի է խոսել, օրինակ, երբ ավտոմեքենաների տեխսպասարկման համալիրի սեփականատեր կազմակերպությունը տարբեր գործարքների միջոցով, մաս-մաս, սակայն վերջին հաշվով ամբողջությամբ, տարբեր անձանց է վաճառում տեխսպասարկման համալիրը: Այս պարագայում հնարավոր է դատարանը գա եզրահանգման, որ օտարող կազմակերպությունը փորձել է դիտավորյալ կերպով շրջանցել խոշոր գործարքներ կնքելու ընթացակարգը և այդ գործարքները կնքելիս հետապնդել է մեկ միասնական նպատակ՝ ամբողջությամբ վաճառել տեխսպասարկման համալիրը:

Գործարքները կնքելու ժամանակ հետապնդվող միևնույն նպատակը կանխորոշվում է այն պատճառների միասնությամբ, որը դրդել է ընկերությանն այդ գործարքների կնքմանը: Որպես հետևանք այն գործարքները, որոնք կնքվել են առաջադրված նպատակներին հասնելու համար կարող են համարվել փոխկապակց-

¹ St' u Maковская А. А., Крупные сделки и порядок их одобрения акционерным обществом // Хозяйство и право, 2003, №5, էջ 51:

ված: Սակայն, գործարքների փոխկապակցվածության այս չափանիշի առկայության ապացուցումը, մեր կարծիքով, բավականաչափ բարդ կլինի, քանի որ կնքվող գործարքների նպատակների միասնությունը կարող է կազմակերպության ներքին գաղտնիքը լինել ու միշտ չէ, որ գործարքների ուսունասիրության արդյունքում այդ հանգամանքը կարող է վառ արտահայտվել: Ուստի, վերը նշված օրինակն ավելի շուտ բացատրություն է, քան պրակտիկայից բխող օրինակ, քանի որ գործարքների միջև առկա միասնական նպատակը հազվադեպ է այնքան արտահայտիչ լինում, ինչպես մեր օրինակում: Այնուամենայնիվ, պետք է շեշտել, որ Ա. Մակովսկայայի առաջարկած այս չափանիշին գործարքների համապատասխանումը, եթե դա հնարավոր լինի ապացուցել, անվիճարկելի հիմք կհանդիսանա դատարանի կողմից այդ գործարքները փոխկապակցված համարելու համար:

Շարկ ենք համարում անդրադառնալ գործարքները փոխկապակցված համարելու համար անրաժեշտ չափանիշներից գործարքների սուբյեկտիվ կազմին և փորձենք հասկանալ արդյոք նշված գործարքները կնքող ընկերության կոնտրագենտներ կարող են հանդիսանալ տարբեր անձիք, թե բոլոր դեպքերում գործարքները պետք է կնքված լինեն մեկ անձի հետ:

Ա. Մակովսկայան նշված հարցի վերաբերյալ ավելի ուշ հրատարակած իր մեկ այլ աշխատությունում, ուսումնասիրելով առկա դատական պրակտիկան, եկել է հետևյալ եզրահանգման. «Գործարքները տարբեր անձանց հետ կնքելիս, գործարքների սուբյեկտային կազմի չհամընկնումը, սովորաբար վկայում է այդ գործարքների միջև փոխկապակցվածության բացակայության մասին... Այն դեպքերում, եթե գործարքները կնքված են մեկ անձի կամ այդ անձին աֆիլիացված (փոխկապակցված) անձանց հետ, ապա դա կարող է դիտարկվել, որպես փոխկապակցված գործարքների հատկանիշ»¹:

«Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 60-րդ հոդվածը և «Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների» մասին ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածը չեն բացահայտում, թե որ գործարքները պետք է համարվեն փոխկապակցված, ուստի կարծում ենք՝ փոխկապակցված գործարքների հասկացության համա-

¹ St' u Maковская А., Взаимосвязанные сделки // ЭЖ-Юрист, 2004, №36, էջ 2:

պատասխան մեկնաբանություն կարող է տրվել միայն դատարանի կողմից ամեն առանձին վերցված գործի քննության արդյունքում: Մեր կարծիքով, գործարքի խոշոր լինելու վերաբերյալ վեճի առաջացման պարագայում, ամեն առանձին վերցված դեպքում պետք է առանձին որոշում կայացվի, քանի որ կոնստրազենտների քանակը չի կարող բացարձակ ազդեցություն ունենալ: Դա քանական չափանիշ է, որը որոշիչ նշանակություն ունենալ չի կարող և պետք է գնահատվի գործի մյուս հանգամանքների հետ միասին: Հետևաբար, գործարքների սուբյեկտային կազմին վերաբերող չափանիշն, առանձին վերցված բացարձակ կիրառական նշանակություն չունի և պետք է դիտարկվի գործարքների փոխկապակցվածության մասին վկայող մյուս չափանիշների հետ միասին:

Այս մտտեցումն ամրապնդվում է նաև ՌԴ արբիտրաժային դատարաններից մեկի կողմից կայացրաց որոշման մեջ արտահայտված դիրքորոշմամբ: Այսպես. «Ուսումնասիրելով գործի փաստական հանգամանքերը արբիտրաժային դատարանը պարզեց, որ վաճառված կառույցները կապված չեն միմյանց միասնական տեխնոլոգիական ցիկլով: Որոշ կառույցներ ունեն իրենց առանձին մուտքերը... Գործարքներ կնքած անձինք նպատակ ունեն օգտագործելու այդ կառույցները տարբեր նպատակային նշանակությամբ... Կնքված գործարքները նպատակ չեն հետապնդել կենտրոնացնել գործարքների առարկա հանդիսացող կառույցները մեկ սեփականատիրոջ տիրապետման ներքո»¹: Փաստորեն, տվյալ դեպքում, նույնիսկ եթե հայցվոր կողմը պնդում է գույքն օտարող կազմակերպության հետ գործարքներ կնքած սուբյեկտների միջև որոշակի կապի առկայության մասին, միևնույն է, վերը նշված հանգամանքերի ուժով դատարանը գալիս է եզրահանգման այն մասին, որ վիճարկվող գործարքների միջև առկա փոխադարձ ազդեցությունն ու փոխադարձ կապն ապացուցված չէ և կնքված ամեն առանձին գործարք ինքնուրույն գործարք է, քանի որ կողմերի համար առաջացնում է ինքնուրույն իրավունքեր ու պարտականություններ, հետևաբար վիճարկվող գոր-

¹ Ст'я и Постановление ФАС Волго-Вятского округа от 3 мая 2005 г., № А43-12790/2004-2-469 // СПС «КонсультантПлюс»: Սուբյեկտիվ կազմի վերաբերյալ նույնանման դիրքորոշում է արտահայտված նաև հետևյալ որոշման մեջ. Постановление ФАС Восточно-Сибирского округа от 21 февраля 2005 г., № А33-1676/04-С1-Ф02-413/05-С2 // СПС «КонсультантПлюс»:

ծարքները չեն հանդիսանում փոխկապակցված:

Այս պարագայում դատարանը մատնանշում է, որ գործարքներ կնքած սուբյեկտների միջև առկա կապն ինքնին բավարար չէ գործարքները փոխկապակցված համարելու համար, այլ անրաժեշտ է նաև, որպեսզի գործարքների կողմեր հանդիացող սուբյեկտները նպատակադրված լինեն ձեռք բերվող գույքն օգտագործել միևնույն նպատակային նշանակությամբ: Սա հաստատում է մեր վերը շարադրած դիրքորոշումն այն մասին, որ գործարքների փոխկապակցվածության հաստատման գործում գործարքների սուբյեկտային կազմին վերաբերող չափանիշն առանձին վերցված բացարձակ նշանակություն չի կարող ունենալ և պետք է դիտարկվի մյուս չափանիշների հետ միասին:

Հաջորդ ուշադրության արժանի հանգամանքը գործարքները փոխկապակցված ճանաչելու համար անրաժեշտ ժամանակի չափանիշն է, որի էությունը Ա. Մակովսկայան առաջարկում է ձևակերպել հեևյալ կերպ. «Եթե ընկերության կողմից գործարքները կնքվել են տարբեր ժամանակահատվածներում, ապա, ամենայն հավանականությամբ դա վկայում է գործարքների փոխկապակցված չլինելու մասին... Եթե, գործարքները կնքվել են միաժամանակ կամ ժամանակի աննշան տարբերությամբ..., ապա այդպիսի գործարքները կարող են լինել փոխկապակցված»¹:

Այս չափանիշի կիրառման դեպքում առաջացող հիմնական բարդությունը կայանում է նրանում, որ անրաժեշտ է դառնում պատասխանել այն հարցին, թե ինչ պետք է հասկանալ «տարբեր ժամանակահատվածներ» և «ժամանակի աննշան տարբերություն» ասելով: Այստեղ խնդրահարույց է այն հանգամանքը, որ անհնար է հստակ ասել, թե կնքված գործարքների միջև որքան ժամանակ պետք է անցնի, որպիսի այդ գործարքները հնարավոր լինի, կամ, համապատասխանաբար, անհնար լինի փոխկապակցված ճանաչել: Կարծում ենք, որ որևէ հստակ ժամանակահատված (կլինի դա մեկ շաբաթ, ամիս կամ տարի) սահմանելու ցակացած փորձ տրամաբանության տեսանկյունից ճիշտ չէ և դատապարտված է անհաջողության, քանի որ առաջացնելու է միայն հարցեր (օրինակ՝ ինչու մեկ ամիս, այլ ոչ թե երկու):

¹ St' u Maковская А., Взаимосвязанные сделки // ЭЖ-Юрист, 2004, №36, էջ 2:

Պատկերացնենք մի իրավիճակ, երբ մի ընկերություն որոշում է արտադրական հոսքագիծ տեղադրել և այդ կապակցությամբ երեք տարբեր գործարքներ է կնքում երեք տարբեր կոնտրագենտների հետ: Առաջինին հանձնարարում է նախագծման աշխատանքները, երկրորդին՝ սարքավորումների պատրաստումն ու մատակարարումը, երրորդին՝ տեղադրման և գործարկման աշխատանքները: Երրորդ գործարքի կնքումը, կարող է ժամանակի առումով զգալիորեն հեռու լինել առաջին գործարքի կնքումից: Բերված օրինակում, չնայած ժամանակի էականորեն մեծ տարբերությանը, կնքված երեք գործարքները միմյանց փոխկապակցված են: Հետևաբար, Ա. Մակովսկայաի դիրքորոշումն այն մասին, որ եթե գործարքները կնքվել են տարբեր ժամանակահատվածներում, ապա, ամենայն հավանականությամբ դա վկայում է գործարքների փոխկապակցված չլինելու մասին, այդքան էլ հիմնավոր չի թվում:

Տարբեր ժամանակահատվածներում գործարքների կնքումը, որպես գործարքների փոխկապակցվածության չափանիշ որակելու վերաբերյալ առկա գրականության ուսունասիրությունից ելնելով, եկել ենք եզրահանգման, որ գործարքների փոխկապակցվածության հաստատման գործում նշված չափանիշը, ինչպես և գործարքների սուբյեկտիվ կազմին վերաբերող չափանիշը, առանձին վերցված բացարձակ նշանակություն ունենալ չեն կարող և պետք է դիտարկվեն մյուս չափանիշների հետ միասին:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը, կարելի է գալ եզրահանգման այն մասին, որ թեև օրենքը չի սահմանում փոխկապակցված գործարքների հասկացությունը և հատկանիշները, այնուամենայնիվ, ուսումնասիրության արդյունքում պարզ է դառնում, որ փոխկապակցված գործարքների մասին խոսելիս պետք է հասկանալ տնտեսական ընկերության կողմից կնքվող այն խումբ գործարքները, որոնց կնքումը պայմանավորված է նախկինում կամ միաժամանակ կնքվող այլ գործարքի հետ, ինչպես նաև այն գործարքները, որոնք կնքվում են միասեռ գույքի վերաբերյալ տարբեր անձանց հետ կարճ ժամանակահատվածում կամ տարաբնույթ գույքի վերաբերյալ մեկ անձի կամ այդ անձին փոխկապակցված այլ անձանց հետ, **թեկուզև տարբեր ժամանակահատվածներում**, սակայն, երբ ենթադրվում է այդ գործարքների առարկա հանդիսացող գույքի օգտագործումը միևնույն նպատակային նշանակությամբ: Այնուամենայնիվ, քանի դեռ օրենքը

հստակ չի սահմանում, թե երբ գործարքները կարող են համարվել փոխկապակցված, պետք է համաձայնվել Գ. Ե. Ավիլովի այն տեսակետի հետ, համաձայն որի միայն դատարանն է, որ գործի հանգամանքների քննության արդյունքում կարող է վերջնական որոշում կայացնել այն մասին, թե արդյոք գործարքների միջև փոխկապակցվածություն առկա է, թե ոչ¹:

Ընդհանուր կանոն է ինչպես բաժնետիրական, այնպես էլ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների համար այն, որ խոշոր չեն համարվում այն գործարքները, որոնք կնքվել են բնականոն (առօրյա) տնտեսական գործունեության ընթացքում: Որպեսզի դուրս հանենք այս կատեգորիայի գործարքները խոշոր գործարքների շարքից, նախ անրաժեշտ է բացահայտել, թե ինչ պետք է հասկանալ առօրյա տնտեսական գործունեություն ասելով: Օրենսդիրը չի սահմանում նաև առօրյա տնտեսական գործունեության հասկացությունը²: Որոշ աղբյուրների ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ առօրյա տնտեսական գործունեության շրջանակներում կնքված գործարքներին կարող են դասվել, մասնավորապես, արտադրական տնտեսական գործունեության իրականացման նպատակով հումքի և այլ նյութերի ձեռքբերմանն ուղղված գործարքները, ստացված արտադրանքի սպառմանն ուղղված գործարքները, ընթացիկ գործարքների ֆինանսավորման նպատակով վարկերի ստացումը (օրինակ՝ ուղղված մեծածախ ապրանքների ձեռքբերմանը դրանք հետագայում մանրածախ առևտրի միջոցով իրացնելուն) և այլն³:

Կ. Ալիևայի տեսակետի համաձայն՝ կազմակերպության առօրյա

¹ St' u Postateynnyy kommentariy k Federal'nomu zakonu «Ob obshchestvakh s ogranichennoy otvetstvennost'yu» ot 8 fevralya 1998g, № 14-Փ3. Под. ред. В. В. Залесского. М., 1998, էջ 70:

² «Առօրյա» կամ «սովորական» (ՌԴ օրենսդիրը կիրառում է «обычная» բառը, որը իմաստային առումով նույնն է ինչ «առօրյա» կամ «բնականոն» բառերը) տերմինների հասկացության վերաբերյալ մեկնաբանությունների կարելի է ծանոթանալ հետևյալ հոդվածի միջոցով. Лукьяненко М. Законодательство об оценочных понятиях, включающих признак «обычного», и практика их толкования // Хозяйство и право, 2010, №2, էջ 48:

³ St' u Postanovlenie Plenuma VAS RF ot 18 noyabrya 2003 g., №19 «O nekotorykh voprosakh primeneniya Federal'nogo Zakona «Ob aktsionernykh obshchestvakh» // СПС «КонсультантПлюс»:

տնտեսական գործունեության շրջանակները որոշելու համար պետք է ծանոթանալ կազմակերպության կանոնադրության բովանդակության հետ¹:

Կարծում ենք, որ հեղինակի տեսակետն այնքան էլ հիմնավոր չէ, քանի որ միշտ չէ, երբ կանոնադրության ուսումնասիրության միջոցով հնարավոր է ճիշտ եզրակացություն անել տվյալ կազմակերպության իրական տնտեսական գործունեության շրջանակների վերաբերյալ: Ճիշտ է, որպես կանոն, կանոնադրության մեջ նշվում են տվյալ ընկերության գործունեության հիմնական ուղղությունները և ոլորտները, սակայն, շատ հաճախ տնտեսական ընկերությունների կանոնադրությամբ նախատեսվում է, որ ընկերությունը կարող է իրականացնել շահույթ ստանալուն ուղղված ցանկացած գործունեություն և այդ կապակցությամբ կնքել օրենքով չարգելված ցանկացած գործարք: Հնարավոր է իրավիճակ, երբ կանոնադրության մեջ ներառված լինեն գործունեության այնպիսի տեսակներ, որոնցով կազմակերպությունը դեռ պլանավորում է զբաղվել: Վերոգրյալը հաշվի առնելով և առաջնորդվելով նշված հեղինակի կարծով, կարելի է եզրակացնել, որ օրենքի և կանոնադրության դրույթներին համապատասխան կնքված ցանկացած գործարք կարող է համարվել առօրյա տնտեսական գործունեության շրջանակներում կնքված: Նման մոտեցում ակնհայտորեն անհիմն է:

Կարծում ենք, որ Կ. Ալիևայի դիրքորոշումը սխալ է, քանի որ, առաջին հերթին, «առօրյա» կամ «բնականոն» բառերը նշանակում են «մշտական», «տվորական», «առավել հաճախակի», «որպես կանոն»²: Հետևաբար գործունեության առօրյա լինելը կանխորոշվում է դրա մշտական և պարբերական լինելով: Երկրորդ՝ ընկերությունը թեև ստեղծվում է որոշակի գործունեություն իրականացնելու նպատակով, սակայն, այս կամ այն գործունեությունը առօրյա տնտեսական գործունեությանը դասելու համար անբաժեշտ է հաշվի առնել ոչ միայն կանոնադրությամբ ամրագրված գործունեության ուղղությունները (ընդ որում, չի բացառվում, որ նշված լինեն այնպիսի ու-

¹ St' u Алиева К., Квалификация сделок, выходящих за пределы обычной хозяйственной деятельности акционерного общества // Право и экономика, 2007, № 1, էջ 29:

² St' u Ադայան Է. Բ., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Երևան, 1976, էջ 109-196:

դություններ, որով կազմակերպությունը երբեք չի զբաղվել և հնարավոր է երբեք էլ չզբաղվի), այլ առաջին հերթին պետք է հաշվի առնել իրական, փաստացի գործունեությունը, որով կազմակերպությունը պարբերաբար զբաղվում է:

Գործարքի վիճարկման դեպքում դատարանների կողմից տնտեսական ընկերությունների իրական, փաստացի գործունեության բացահայտումը հնարավոր է ընկերությունների փաստացի գործունեության ուսումնասիրության միջոցով, որը պետք է ուղղված լինի տվյալ ընկերության առօրյա տնտեսական գործունեության քանակական և ժամանակային առանձնահատկությունների բացահայտմանը: Մասնավորապես, որպեսզի վիճարկվող գործարքը համարվի առօրյա տնտեսական գործունեության շրջանակներում կնքված պետք է պարզել՝ միջև քննության առարկա հանդիսացող գործարքի վիճարկումը, քանի նմանատիպ գործարք է տվյալ ընկերության կողմից կնքվել և ինչ ժամանակահատվածում (մեկ տարի, երկու տարի և այլն):

Վերոգրյալի հիման վրա կարելի է եզրակացնել, որ որոշելու համար, թե արդյոք այս կամ այն գործարքն առօրյա տնտեսական գործունեության շրջանակներում կնքված գործարք է, թե ոչ, միայն կանոնադրության առանձին դրույթներին ծանոթանալը բավարար չէ, ծագում է տվյալ կազմակերպության գործունեությունը հանգամանալից ուսումնասիրելու անհրաժեշտության: Մեր կարծիքով, հենց այդ իմաստով է բնականոն տնտեսական գործունեություն եզրույթն օգտագործվում «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 60-րդ հոդվածում, իսկ առօրյա տնտեսական գործունեություն եզրույթը «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների» մասին ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածում¹:

Դ. Լումակինն առանձնացնում է երկու խումբ գործարքներ, որոնք կնքվում են առօրյա տնտեսական գործունեության շրջանակներում՝ 1) տվյալ ընկերության հիմանական տնտեսական գործունեության էության անօտարելի մասնիկ հանդիսացող գործարքներ, և 2) նման գործարքների կնքմանը նպաստող այլ գործարքներ: Ընդ ո-

¹ Կարծում ենք, որ այս բառերի միջև էական տարբերություն չկա և օրենսդիրը մի դեպքում «առօրյա», մյուսում «բնականոն» բառերն օգտագործելիս, նպատակ չի ունեցել դրանց իմաստների միջև տարբերակում մտցնել:

րում, գործարքների երկրորդ խմբի առաքելությունն առաջին խմբի գործարքների կնքման համար նախապայմաններ ստեղծելու մեջ է¹: Ընկերության հիմնական տնտեսական գործունեության էության անօտարելի մասնիկ հանդիսացող գործարք ասելով՝ նկատի է առնվում, այնպիսի գործարքների կնքումը ինչպիսիք են, օրինակ, առևտրով զբաղվող կազմակերպության կողմից վարկի ստացումը և այդ միջոցների ուղղումն ապրանքների հերթական քանակի ձեռքբերմանը (այստեղ ապրանքների հերթական քանակի ձեռքբերմանն ուղղված գործարքը կդասվի առաջին խումբ գործարքներին, քանզի կազմակերպությունը զբաղվում է ապրանքների վերավաճառքով): Երկրորդ խումբ գործարքներին, մասնավորապես, դասվում են վարկի ստացմանն ուղղված գործարքները: Պարզելու համար, թե արդյոք այս կամ այն գործարքները կնքվել են որպես առաջին խումբ գործարքներին նպաստող գործարքներ, որոշվում է առաջին հերթին տվյալ կազմակերպության հիմնական տնտեսական գործունեության էությունից ելնելով:

Ընդհանուր առմամբ համաձայնվելով հեղինակի դիրքորոշման հետ՝ կցանկանաինք միայն մեկ նկատառում անել: Համաձայն Գ. Լոմակինի առօրյա տնտեսական գործունեության շրջանակներում կնքված են համարվում նաև ընկերության հիմնական տնտեսական գործունեության էության անօտարելի մասնիկ հանդիսացող գործարքների կնքմանը նպաստող այլ գործարքները: Այստեղ խոսքը առաջին հերթին գնում է վարկերի ստացմանն ուղղված գործարքների մասին: Հեղինակի կողմից առաջարկված ձևակերպումից, փաստացի ստացվում է, որ ըստ նրա առօրյա տնտեսական գործունեության ընթացքում կնքած պետք է համարել ցանկացած գործարք, մասնավորապես վարկերի ստացմանն ուղղված գործարքները, որոնք նպատակադրված են եղել կազմակերպության կողմից իրականացվող հիմնական տնտեսական գործունեության խթանմանը²:

¹ St' u Ломакин Д. Крупные сделки в гражданском обороте // Законодательство, 2001, №3, էջ 21:

² Վարկային միջոցների ներգրավումը, գուտ միայն այդ միջոցները ներգրավելու համար, անիմաստ է և անշահավետ, այդ պատճառով վարկերի ստացումը չի կարող լինել ոչ մի տնտեսական ընկերության նպատակ, հետևաբար, վարկերի ստացումն առանց տվյալ ընկերության հիմնական տնտեսական գործունեության չի կարող հանդիսանալ այդ ընկերության առօրյա

Ելնելով այն տրամաբանությունից, որ խոշոր գործարքների ինստիտուտի ներդրումը միտված է ընկերության մասնակիցներին առավելագույնս ներգրավելու ընկերության համար կարևոր գործարքների, այսինքն խոշոր և շահագրգռվածությամբ գործարքների վերաբերյալ որոշումների կայացման գործում, հեղինակի կողմից ձևակերպված առօրյա տնտեսական գործունեության շրջանկաներում կնքված գործարքների վերաբերյալ սահմանումը, միայն այս տեսակետից, այնքան էլ լիարժեք չի թվում: Ուստի, առաջարկում ենք, հեղինակի կողմից ներկայացված ձևակերպման երկրորդ մասը (երկրորդ խումբ գործարքները) բնութագրելիս ավելացնել, որ նմանօրինակ գործարքները պետք է նախկինում հաստատված լինեն ընկերության համապատասխան մարմինների կողմից և ընկերության համար պարբերական բնույթ կրեն, այսինքն ընկերության կյանքում պետք է առկա լինի նմանօրինակ գործարքների կնքման պրակտիկա, որպեսզի այդ գործարքները հետագայում հնարավոր լինի օրինաչափորեն համարել առօրյա տնտեսական գործունեության շրջանակներում կնքված:

Ելնելով վերը նշվածից կարելի է եզրակացնել, որ «առօրյա» կամ «բնականոն» բառերն ամեն առանձին վերցրած տնտեսական ընկերության համար իրենց իմաստով սուբյեկտիվ բնույթ են կրում, քանի որ մի ընկերության համար գործունեության որոշ ոլորտներ կամ գործարքներ կարող են առօրյա (առվորական) լինել, մյուսների համար՝ ոչ: Տնտեսական ընկերությունները, հանդիսանալով առևտրային կազմակերպություններ և օժտված լինելով կանոնադրական իրավունակությամբ, իրավասու են կնքելու իրենց կանոնադրային նպատակներից բխող և օրենքով չարգելված ցանկացած գործարք, այդ պատճառով ամեն առանձին վերցրած դեպքում տվյալ տնտեսական ընկերությունն ինքը պետք է որոշի արդյոք գործարքը կնքվել է առօրյա տնտեսական գործունեության շրջանակներում, թե ոչ: Այնուամենայնիվ, վեճ առաջանալու դեպքում վերջնական որոշման

տնտեսական գործունեության մասնիկը: Հենց այդ պատճառով է վարկավորումը բխում հիմնական տնտեսական գործունեությունից և երկրորդական է նրա հանդեպ: Միաժամանակ, առանց երկրորդ պլանում գտնվող վարկ ստանալուն ուղղված գործարքի անհնար է պատկերացնել ժամանակակից ընկերություններից շատերի գոյությունը, որոնց կյանքի անօտարելի մասնիկն է դարձել կանոնավոր վարկավորվումը:

կայացումը միշտ մնում է դատարանի հայեցողության ներքո¹:

Օրենքի վերը հիշատակված նորմերի բովանդակությունից բխում է, որ խոշոր կարող է համարվել ոչ թե կազմակերպության կողմից կնքված ցանկացած գործարք, այլ միայն այն գործարքները, որոնք ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն կապված են կազմակերպության կողմից գույքի ձեռքբերման, օտարման կամ օտարման հնարավորության հետ:

Տվյալ տեսակետը պաշտպանվում է նաև մի շարք քաղաքացիագետների կողմից, որոնց կարծիքով խոշոր կարող են համարվել առուվաճառքի, նվիրատվության, մատակարարման և այլ գործարքները²:

Ա. Մակովսկայան կազմակերպության կողմից ուղղակի կամ անուղղակի գույքի ձեռքբերման, օտարման կամ օտարման հնարավորության հետ կապված գործարքների շարքին է դասում նաև փոխառությունը, վարկը, գրավը, երաշխավորությունը³:

ՌԴ բարձրագույն արբիտրաժային դատարանի պլենումն իր որոշումներից մեկում առաջարկում է խոշոր համարել ցանկացած գործարք, որի հետևանք կարող է հանդիսանալ կազմակերպության կողմից գույքի ձեռքբերումը, օտարումը, ինչպես նաև այն գործարքները, որոնք կապված են գույքի օտարման հնարավորության հետ խոշոր գործարքներին դասելով նաև պահանջի զիջումը, պարտքի փոխանցումը, բաժնետոմսեր ձեռք բերելու միջոցով այլ կազմակերպության կանոնադրական կապիտալում ներդրում կատարելը և այլն⁴:

Համաձայն «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» և «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքների խոշոր են համարվում սահմանված չափը գերա-

¹ St' u Тихомирова М. Ю., Комментарий к федеральному закону об обществах с ограниченной ответственностью, М., ЮРИМФОРМЦЕНТР, 2003, էջ 243:

² St' u Ломидзе О., Ломидзе Э., Крупные сделки хозяйственных обществ: проблемы правового регулирования // Хозяйство и право, 2003, № 1, էջ 61:

³ St' u Маковская А. А., Крупные сделки и порядок их одобрения акционерным обществом, էջ 47:

⁴ St' u Постановление Пленума ВАС РФ «О некоторых вопросах применения Федерального закона «Об акционерных обществах» от 18.11.2003, № 19 // Вестник ВАС РФ, 2004, № 1:

զանցող ցանկացած գործարք կամ փոխկապակցված գործարքներ, որոնք կապված են ընկերության կողմից ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն գույքի ձեռքբերման, օտարման կամ օտարման հնարավորության հետ:

Ակնհայտ է, որ թե՛ օրենսդրության, թե՛ գրականության մեջ խոսվում է միայն գույքի ձեռքբերման, օտարման և օտարման հնարավորության մասին: Հարց է առաջանում՝ ինչու՞ է օրենսդիրն օտարման հնարավորությամբ գործարքները դասում խոշոր գործարքների շարքին, իսկ ձեռքբերման հնարավորությամբ գործարքները՝ ոչ: Մեկ այլ ուշադրության ենթակա հարց է այն, թե արդյոք ճիշտ է ընդհանրապես գույքի ձեռքբերումը խոշոր գործարքների հատկանիշների շարքին դասելը:

Մեր կարծիքով, գույքի օտարմանն ուղղված գործարքները խոշոր գործարքների թվին դասելը լիովին արդարացված է: Այլ է իրավիճակը, երբ կնքվող գործարքը տնտեսական ընկերության համար ստեղծում է գույքի ձեռքբերման հնարավորություն: Ձեռքբերման հնարավորությամբ գործարքների մասին կարելի է խոսել, այն դեպքերում, երբ, օրինակ, վարձակալության պայմանագիրը կնքվում է վարձակալված գույքը գնելու իրավունքով (Քաղ. օր. 627-րդ հոդվ.): Նման պայմանագրի կնքման դեպքում, պայմանագրով նախատեսված վարձավճարը գույքը վարձակալող ընկերության համար, որպես կանոն, խոշոր չէ, սակայն, վարձակալության պայմանագրի առարկա հանդիսացող գույքը, որի ձեռքբերման հնարավորությունը նախատեսված է պայմանագրով, նրա համար կարող է ներկայացնել խոշոր արժեք: Ճիշտ է՝ տվյալ դեպքում առաջանում է վարձակալի կողմից պայմանագրի առարկա հանդիսացող գույքը միակողմանի կամահայտնությամբ հետագայում ձեռք բերելու իրական հնարավորություն, սակայն այստեղ կարևոր է այն հանգամանքը, որ օրենքը բացառում է վարձակալության պայմանագրի միջոցով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ձեռքբերումը կամ օտարումը: Ուստի, որպեսզի վարձակալը հետագայում կարողանա սեփականության իրավունքով ձեռք բերել վարձակալության պայմանագրի առարկա հանդիսացող գույքը, առաջանում է մեկ այլ գործարքի՝ առուվաճառքի պայմանագրի կնքման անրաժեշտություն (թեկուզև միակողմանի կամահայտնությամբ): Տվյալ դեպքում ստացվում է, որ ոչ թե գնելու իրավունքով վարձակալության պայմանագիրը, այլ

հենց հետագայում կնքվող առուվաճառքի պայմանագիրն է, որ «Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» և «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքների իմաստով կհամարվի գույքի ձեռքբերմանն ուղղված խոշոր գործարք: Նշված իմաստով գույքի ձեռքբերմանն ուղղված գործարքը (մեր օրինակում՝ գնման իրավունքով վարձակալության պայմանագիրը), նույնիսկ խոշոր գործարքի այլ հատկանիշների առկայության պայմաններում, վարձակալ ընկերության համար խոշոր համարվել չի կարող, քանի դեռ վերջինս չի արտահայտել վարձակալության պայմանագրում սահմանված պայմաններով վարձակալված գույքը գնելու իրավունքից օգտվելու կամահայտնություն:

Անդրադառնալով մեր կողմից առաջադրված հաջորդ հարցին՝ փորձենք հասկանալ արդյոք գույքի ձեռքբերումը՝ որպես տնտեսական ընկերությունների կողմից կնքվող խոշոր գործարքների հատկանիշ լիովին ծառայում է իր նպատակային նշանակությանը:

Ընդհանուր կանոնի համաձայն, եթե գործարքը կրում է հատուցելի բնույթ, ապա գույքի ձեռքբերումը միշտ գուգորդվում է այլ գույքի, այդ թվում՝ դրամական միջոցների օտարմամբ: Իսկ եթե տնտեսական ընկերության կողմից կնքվող գույքի ձեռքբերմանն ուղղված գործարքն անհատույց է, ապա ընկերությունը ձեռք բերվող գույքի դիմաց որևէ այլ գույք չի օտարում: Օրինակ, որևէ ֆիզիկական անձ (նվիրատու) տնտեսական ընկերության գործունեության որևէ ոլորտի խթանման նպատակով վերջինիս (նվիրառուին) նվիրում է գույք, որը խոշոր արժեք է ներկայացնում այդ տնտեսական ընկերության համար, ապա կստացվի որ տվյալ գործարքը նվիրառու ընկերության համար կհամարվի խոշոր և անրաժեշտ կլինի կնքել խոշոր գործարքների կնքման հատուկ ընթացակարգի կանոններով: Նման իրավակարգավորումը, կարծում ենք, արդարացված չէ:

Պատկերացնենք մեկ այլ իրավիճակ, երբ, օրինակ որևէ անձ շուկայականից բավականին ցածր գնով վաճառքի է հանում իրեն պատկանող գույքը, իսկ մեկ այլ ընկերության տնօրեն որոշում է օգտվել առաջացած հնարավորությունից և գնել իր կազմակերպությանն անրաժեշտ որոշ առարկաներ: Այն պարագայում, երբ գնորդ կազմակերպության համար ձեռքբերվող գույքը խոշոր արժեք չներկայացնի, սակայն ձեռքբերվող գույքի շուկայական (իրական) արժեքը գերազանցի նույն կազմակերպության ակտիվների հաշվեկշռա-

յին արժեքի օրինակ 25%-ը, ապա գնորդ կազմակերպությունը պարտավոր կլինի այս գործարքը նույնպես կնքել խոշոր գործարքների կնքման հատուկ ընթացակարգի կանոններով:

Անհասկանալի է, թե ինչ հիմնավորմամբ է օրենսդիրը նշված գործարքները դասում խոշոր գործարքների շարքին: Կարծում ենք, որ եթե գործարքն անհատույց է, այսինքն երբ ձեռք է բերվում գույք առանց որևէ այլ գույք օտարելու, կամ երբ ձեռքբերվող գույքը խոշոր արժեք է ներկայացնում, իսկ օտարվողը ոչ, ապա այս պարագայում չի կարելի խոսել տնտեսական ընկերության դրոյության վատթարացման մասին, այլ հակառակը, նման դեպքերում վերջինս կարելի է ասել, որ միշտ կգտնվի իր համար շահեկան վիճակում:

Այսպիսով, հաշվի առնելով գույքի ձեռքբերման և գույքի ձեռքբերման հնարավորությամբ գործարքների էությունը, կարծում ենք՝ վերջիններս տնտեսական ընկերությունների կողմից կնքվող խոշոր գործարքներին դասելու անրաժեշտություն չկա: Ելնելով այն հիմնավորումից, որ գույքի անհատույց ձեռքբերման գործարքները, անկախ գործարքի առակա հանդիսացող գույքի արժեքից, միշտ կնքվում են ի շահ գույքը ձեռք բերող տնտեսական ընկերության, կարծում ենք՝ նշված բնույթի գործարքների կնքումն ավելի ճիշտ կլինի թողնել գործադիր մարմնի ղեկավարի բացառիկ իրավասության ներքո: Ինչ վերաբերում է հատուցելի գործարքների միջոցով գույքի ձեռքբերմանը, ապա հաշվի առնելով այն իրողությունը, որ հատուցելի գործարքների դեպքում գույքի ձեռքբերումը միշտ զուգորդվում է գույքի օտարմամբ, կարծում ենք, որ գույքի հատուցելի ձեռքբերումը, որպես խոշոր գործարքների չափանիշ դիտարկելը ոչնչով հիմնավորված չէ, քանի որ տնտեսական ընկերության կողմից գույքի օտարումը, որի արժեքը գերազանցում է օրենքում նշված սահմաչափը և համապատասխան մյուս հատկանիշների առկայությունը, ինքնին հանգեցնում են այդ գործարքը խոշոր գործարքներին դասելու անրաժեշտության: Ուստի կարծում ենք, որ **ավելի նպատակահարմար է խոշոր գործարքներին դասել միայն գույքի օտարման կամ օտարման հնարավորությամբ գործարքները:**

Օրենսդրի կողմից խոշոր գործարքների պարտադիր հատկանիշ է դիտարկվում գործարքների առարկա հանդիսացող գույքի արժեքը, որը գերազանցում է օրենքով կամ կանոնադրությամբ (ՄՊԸ-ների դեպքում) սահմանված չափը: Խոշոր գործարքի առարկայի ար-

ժեքը որոշվում է գործարք կնքելու մասին որոշում ընդունելու պահի դրությամբ ընկերության ակտիվների հաշվեկշռային արժեքի հետ հարաբերակցությամբ, քանի որ հենց ակտիվների հաշվեկշռային արժեքն է, ի տարբերություն կանոնադրական կապիտալի, առավել օբյեկտիվորեն արտացոլում իրավաբանական անձի ընթացիկ ֆինանսական դրությունը: «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 60-րդ հոդվածի և «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների» մասին ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածի համաձայն՝ խոշոր գործարքների առարկայի արժեքը հիմնավոր կերպով արտահայտվում է տոկոսներով, այլ ոչ թե որևէ սահմանված գումարով և կազմում է տվյալ ընկերության ակտիվների 25% և ավելի տոկոսը¹:

Համաձայն «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» և «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքների խոշոր գործարքների վերաբերյալ դրույթների՝ այս գործարքներին են դասում այն գործարքները, որոնց առարկա է հանդիսանում գույքը: Գույք տերմինի հասկացությունն օրենսդրորեն սահմանված չէ, սակայն, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 132-րդ հոդվածից հետևում է, որ քաղաքացիական իրավունքի օբյեկտներ են համարվում, գույքը, աշխատանքներն ու ծառայությունները, տեղեկատվությունը, մտավոր գործունեության արդյունքները, ոչ նյութական բարիքները: Իր հերթին գույքն իր մեջ ներառում է դրամական միջոցները, արժեթղթերն ու գույքային իրավունքները: Հարց է ծագում՝ արդյոք կարելի է խոշոր գործարքների առարկա համարել գույքին չվերաբերող քաղաքացիական իրավունքի մյուս օբյեկտները: «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» և «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքների դրույթները դրանք խոշոր գործարքի հնարավոր առարկա չեն համարում, հետևաբար, կարելի է եզրակացնել, որ աշխատանքներն ու ծառայությունները, մտավոր գործունեության արդյունքներն ու քաղաքացիական իրավունքի մյուս օբյեկտները խոշոր գործարքի առարկա հանդիսանալ չեն կարող:

¹ «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների» մասին ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընկերության կանոնադրությամբ կարող է նախատեսվել այլ սահմանաչափ:

«Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» և «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքները մեկ այլ կարևոր խումբ գործարքների՝ շահագրգռվածությամբ գործարքների առարկան սահմանելիս, գույքից բացի, գործարքի հնարավոր առարկա են համարում նաև աշխատանքներն ու ծառայությունները: Այս երկու գործարքներն իրենց տեսակով ու ձևով շատ նման են միմյանց և հասկանալի չէ, թե ինչով է հիմնավորվում առկա տարբերակված մոտեցումը՝ խոշոր գործարքների առարկա սահմանելով միայն գույքը, իսկ շահագրգռվածությամբ գործարքների դեպքում նաև աշխատանքներն ու ծառայությունները:

Եթե համեմատականներ անցկացնենք Ռուսաստանի Դաշնության և Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունների միջև կտեսնենք՝ ՌԴ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» դաշնային օրենքի 78-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն, խոշոր գործարքի առարկա կարող են հանդիսանալ գույքը և ծառայությունները: Անհասկանալի է, բայց ՌԴ օրենսդիրը ծառայությունների հետ միասին չի նշում նաև աշխատանքները, որոնք իրենց բնույթով թեև նույնը չեն, բայց շատ նման են: Այս խնդիրն իր հետագա կարգավորումն է ստացել ՌԴ Բարձրագույն դատական ատյանների որոշումներում, որտեղ ինչպես բաժնետիրական ընկերությունների, այնպես էլ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների համար սահմանվել է, որ գույքից և ծառայություններից գատ խոշոր գործարքների առարկա կարող են հանդիսանալ նաև աշխատանքները, մտավոր գործունեության արդյունքները, տեղեկատվությունը¹:

Խոշոր գործարքների վերաբերյալ առկա գրականության մեջ, գրեթե բոլոր ակնառու գիտնականները միակարծիք են այն դիրքորոշման շուրջ, որ խոշոր գործարքները կարող են «աղետալի» անդրադարձ ունենալ ընկերության ֆինանսական դրության վրա, այդ պատճառով նման գործարքների կնքման համար միայն ընկերության ղեկավար մարմնի կամքը բավարար չէ, այլ անրաժեշտ է ընկերության մասնակիցների կամ բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի հա-

¹ St' u Postanovlenie Federal'nogo arbitrazhnogo suda Zapadno-Sibirskogo okruga ot 14.06.2007, № Ф04-3716/2007 // СПС Гарант: Postanovlenie Federal'nogo arbitrazhnogo suda Severo-Zapadnogo okruga ot 17.2004, № A21-6649/03-C2 // СПС Гарант: Postanovlenie Federal'nogo arbitrazhnogo suda Severo-Zapadnogo okruga ot 23.05.2005, № A56-21604/03 // СПС Гарант.

մաձայնությունը: Խոշոր գործարքների կնքման վերաբերյալ որոշման կոլեգիալ ընդունման կարգն առաջին հերթին ուղղված է այդ որոշումներն առավել կշռադատված դարձնելուն, ինչպես նաև որոշում կայացնող անձանց ուսերին է թողնում գործարքի կնքման արդյունքում վրա հասնող հետևանքների վերաբերյալ բարոյական պատասխանատվությունը: Ելնելով այս հիմնավորումից՝ գույքին չվերաբերող քաղաքացիական իրավունքի մյուս օբյեկտները խոշոր գործարքների առարկա չհամարելը, և դրանց վերաբերող գործարքների կնքման մասին որոշումների կայացման ընթացակարգերից ընկերության մասնակիցներին կամ բաժնետերերին անմասն թողնելը, այնքան էլ տրամաբանական չէ:

Կարծում ենք՝ պետք է համաձայնվել Մ. Յու. Տիխոմիրովայի այն դիրքորոշման հետ, համաձայն որի ընկերության կողմից կնքվող գործարքները խոշոր գործարքներին դասելու համար, նախ անրաժեշտ է պարզել արդյոք այդ գործարքի կնքումը կարող է իրապես ազդել ընկերության հետագա ճակատագրի վրա, մի կողմից որպես կազմակերպության և որպես տնտեսական միավորման, իսկ մյուս կողմից որպես իրավաբանական անձի և որպես քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտի: Դրական պատասխանի, ինչպես նաև սահմանված չափանիշների առկայության դեպքում միայն, հնարավոր կլինի խոսել գործարքի խոշոր լինելու մասին¹:

Այս խնդրի վերաբերյալ շատ հետաքրքրական տեսակետ է հայտնել Ա. Մակովսկայան, համաձայն որի, եթե ընկերության կողմից կնքվող գործարքի առարկան քաղաքացիաիրավական իմաստով գույք չէ, սակայն գործարքն ընկերության համար կրում է հատուցելի բնույթ, ապա մատուցվող (օտարվող) կամ ստանալիք (ձեռք բերվող) հանդիպական կատարումը, քաղաքացիական օրենսգրքի իմաստով կհմարավի գույք²: Այդպիսի գործարքն ամբողջությամբ համապատասխանում է «Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 48-րդ հոդվածով և «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ գլխով սահմանված դրույթներին: Ա. Մակովսկայայի նշված տեսակետը հիմնավոր է

¹ St' u Тихомирова М. Ю., Комментарий к федеральному закону об обществах с ограниченной ответственностью, М., ЮРИМФОРМЦЕНТР, 2003, էջ 244-245:

² St' u Маковская А. А., Крупные сделки и порядок их одобрения акционерным обществом // Хозяйство и право, 2003, № 5, էջ 48:

թվում և կարծես թե վերացնում է քաղաքացիական իրավունքի օբյեկտների խոշոր գործարքների առարկա լինելու կամ չինելու հետ կապված խնդիրը:

Այսպիսով, տնտեսական ընկերության կողմից կնքվող գործարքները, որոնց առարկա են հանդիսանում աշխատանքներն ու ծառայությունները, մտավոր սեփականությունը կամ քաղաքացիական իրավունքի մյուս օբյեկտները, որոնց արժեքը գերազանցում է գործարք կնքող ընկերության ակտիվների հաշվապահական հաշվեկշռի սահմանաչափը, կարծում ենք, որ նույնպես պետք է դասել խոշոր գործարքների շարքին:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը, առաջարկում ենք բաժնետիրական և սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների համար խոշոր գործարքների հասկացությունը ձևակերպել հետևյալ կերպ. «Խոշոր են համարվում մեկ կամ մի քանի փոխկապակցված գործարքները, որոնք, բացառությամբ ընկերության առօրյա տնտեսական գործունեության շրջանակներում կատարվող գործարքների, ուղղակի կամ անուղղակի կապված են ընկերության կողմից գույքի, աշխատանքների ու ծառայությունների, տեղեկատվության, մտավոր գործունեության արդյունքների և դրանց նկատմամբ բացառիկ իրավունքների օտարման կամ օտարման հնարավորության հետ, և որոնց արժեքը գործարքը կնքելու մասին որոշում ընդունելու պահի դրությամբ գերազանցում է օրենքով կամ կանոնադրությամբ սահմանված չափը»:

Мегрян Гурген

Аспирант кафедры гражданского права ЕГУ

ПОНЯТИЕ И ХАРАКТЕРИСТИКА КРУПНЫХ СДЕЛОК

В статье рассматриваются понятие и основные признаки крупных сделок, совершаемых хозяйственными обществами.

На основе анализа теоретических подходов, практического материала и гражданско-правовых норм о крупных сделках, констатируется необходимость детального анализа признаков рассматриваемого вида сделок и совершенствования норм Законов РА «Об акционерных обществах» и «Об обществах с ограниченной ответственностью», которые, по мнению автора, не в полной мере учитывают характерные особенности крупных сделок.

В работе проанализированы такие понятия, как «взаимосвязан-

ность сделок» и «сделки, совершаемые в рамках обычной хозяйственной деятельности». Обосновывается тезис о том, что не целесообразно рассматривать в качестве признака крупной сделки его направленность на приобретение или возможность приобретения имущества. По мнению автора, в законодательной дефиниции крупной сделки достаточно указать на направленность сделки на отчуждение либо на возможность отчуждения имущества хозяйственного общества.

Высказывается точка зрения о том, что законодательное ограничение возможного предмета крупных сделок в научно-практическом смысле не обосновано. Аргументируется необходимость применения норм о крупных сделках также в тех случаях, когда предметом сделки являются не только имущество, но и иные объекты гражданских прав.

На основе проведённого исследования в рамках статьи сформулированы понятие и основные признаки крупных сделок, а также некоторые предложения, направленные на усовершенствование института крупных сделок в законодательстве Республики Армения.

Gurgen Meghryan

PHD Student of the YSU Chair of Civil Law

ARTICLE IS TO REVEAL THE CONCEPT AND CHARACTERISTICS OF

The main objective of this article is to examine the concept and characteristics of major transactions conducted by business companies.

Based on analyses of theoretical approaches, practical stuff and civil regulations for major transactions author establishes a necessity of thorough analysis of transactions' characteristics and perfection of laws on Stock Companies and Limited Liability Companies in RA, which, in author's judgment, are not taking into account characteristic features of major transactions in full extent.

Within research were analysed such concepts as «related transactions» and «transactions conducted within the scope of ordinary course of business». Author advances a thesis indicating the inappropriateness of ascription of property acquisition or it's possibility on the list of necessary criteria constituting business companies' major transactions, as he is of opinion that in legislative definition of major transactions it is quite enough to state transactions' specific focus only on property alienation or it's possibility.

Approaching from theoretical and practical standpoint it is suggested that the legislative circumscription of major transactions subject do not present itself as well-founded. Arguing a necessity of application of major transactions' rules not only in the cases when property is subject of transaction but also when subjects of transactions are other objects of civil law rights.

Based on the conducted research were formulated a definition and distinctive features of major transactions. Moreover, proceeded from drawn inferences were submitted some propositions aiming for a contribution towards efficacious application of major transaction rules in the Republic of Armenia.

Բանալի բառեր՝ խոշոր գործարքներ, սնտեսական ընկերություն, բաժնետիրական ընկերություն, սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն, գույք, փոխկապակցված գործարքներ, արդյա սնտեսական գործունեություն, խոշոր գործարքների առարկա:

Ключевые слова: крупные сделки, хозяйственное общество, акционерное общество, общество с ограниченной ответственностью, имущество, взаимосвязанные сделки, обычная хозяйственная деятельность, предмет крупных сделок.

Key words: Major transactions, company, joint-stock corporation, stock corporation, limited liability company, property, assets, related transactions, ordinary course of business, subject of major transaction.